
Taleflytvansker og vurdering i skolen

Norsk interesseforening for stamming og løpsk tale

— - Støttet av Bufdir og Udir —

Formål med dette foredraget

1. Lære litt om hva “taleflytvansker” er
2. Få litt kjennskap til hvordan lovverket kan tolkes rundt begrepet “vurdering” for personer med nedsatt funksjonevne
  - Taleflytvansker som en “case”
1. Få litt konkrete tilretteleggingsråd

Hva er taleflytvansker?

Stamming

- Brudd i taleflyten
  - Re-re-repetisjoner
  - Ffffforlengelser
  - B.....lokkeringer
- Andre kjennetegn
  - Gestikuleringer
  - Skjult stamming
- Går utover det sosiale, påvirker livskvalitet

Løpsk tale

- Snakker fort og støtvis
- Har mange gjentakelser av ord og stavelser
- Høyere forekomst av fyllyder
- Har utydlig artikulasjon
- Utelater lyder og stavelser
- Har ordletingsvansker
- Har vansker med setningsoppbygging
- Kan ha oppmerksomhetsvansker
- Har vansker med å holde den røde tråden i samtalen som følge av mange digresjoner og assosiasjoner
- Har manglende fokus på samtalepartneren

Hvordan snakke med en med taleflytvansker?

1. Snakk på vanlig måte. Se på den som stammer som en hvilken som helst annen samtalepartner.
2. Vær en god lytter. Konsentrer deg om det som blir sagt, i stedet for måten det blir sagt på. Gi den du snakker med tid til å snakke ferdig.
3. Følg vanlig høflighet under samtalen. Unngå å avslutte ord og setninger for den som stammer. Det kan være frustrerende for stammeren, og dessuten kan det hende at du gjetter feil! Denne "regelen" skal likevel ikke overdrives. Husk at fleip, avbrytelse og det å snakke i munnen på hverandre også hører med i en normal samtale mellom venner.
4. Vær åpen om stammingen. Ikke vær redd for å snakke om det med den som stammer. Mange som stammer vil mer enn gjerne diskutere temaet. Men ikke kom med lettvinde råd (f.eks. "trekk pusten dypt" eller "ikke tenk på det"). Slike råd er nok velmente, men til liten nytte.

Hva kan være utfordrende med dette i sammenheng med skole?

Høytlesning

Håndsopprekning

Fremføring

Sosiale situasjoner

Martins erfaring med norsk skole

Ikke vurdert negativt på grunn av stammingen - valgte å eksponere meg

Krevende muntlig, særlig presentasjoner, høytlesing, gruppediskusjoner

Åpen mot lærerne, og ble godt tatt imot. Var en pliktoppfyllende elev

Gikk på do i engelsktimene på barneskolen

Muntlig eksamen tok lang tid. Stressende og en kamp om å formulere meg presist og korrekt språklig og samtidig svare godt på spørsmålene

Vurdering av taleflytvansker - en juridisk innføring I

“**Nedsatt funksjonsevne** innebærer tap av, skade på eller avvik i en kroppsdel eller i en av kroppens psykologiske, fysiologiske eller biologiske funksjoner.” (Bufdir, sist aksessert 22.11.2016)

Diskriminerings og tilgjengelighetsloven:

§ 17. Rett til individuell tilrettelegging i skole- og utdanningsinstitusjoner

Elever og studenter med nedsatt funksjonsevne ved skole- og utdanningsinstitusjoner **har rett til egnet individuell tilrettelegging av lærested, undervisning, læremidler og eksamen for å sikre likeverdige opplærings- og utdanningsmuligheter.**

Retten gjelder tilrettelegging som ikke innebærer en uforholdsmessig byrde. Ved vurderingen av om tilretteleggingen innebærer en uforholdsmessig byrde skal det særlig legges vekt på tilretteleggingens effekt for å ned bygge funksjonshemmende barrierer, de nødvendige kostnadene ved tilretteleggingen og virksomhetens ressurser.

§ 12. Brudd på plikten til universell utforming eller individuell tilrettelegging

Brudd på plikten til universell utforming etter § 13 eller plikten til individuell tilrettelegging i §§ 16, **17** og 26 regnes som **diskriminering.**

Vurdering og taleflytvansker - en juridisk innføring II

Forskrift til opplæringsloven

§ 3-2. Formålet med vurdering

Formålet med vurdering i fag er å fremje læring undervegs og **uttrykkje kompetansen til eleven**, lærlingen og lærekandidaten undervegs og ved avslutninga av opplæringa i faget. Vurderinga skal gi god tilbakemelding og rettleiing til elevane, lærlingane og lærekandidatane.

§ 3-3. Grunnlaget for vurdering i fag

Føresetnadene til den enkelte, fråvær, eller forhold knytte til ordenen og åtferda til eleven, lærlingen eller lærekandidaten **skal ikkje trekkjast inn i vurderinga i fag**. I faget kroppsøving skal innsatsen til eleven vere ein del av grunnlaget for vurdering.

Eleven, lærlingen og lærekandidaten skal møte fram og delta aktivt i opplæringa slik at læraren og instruktøren får grunnlag til å vurdere eleven, lærlingen og lærekandidaten sin kompetanse i faget. Stort fråvær eller andre særlege grunnar kan føre til at læraren ikkje har tilstrekkeleg grunnlag for å gi halvårsvurdering med karakter eller standpunktkarakter.

Eksaminasjon og taleflytvansker - en juridisk innføring

Forskrift til opplæringsloven

§ 3-32. Særskild tilrettelegging av eksamen

Elevar og privatistar med behov for særskild tilrettelegging skal kunne få lagt forholda til rette slik at dei kan få vist kompetansen sin ut frå kompetansemåla i fag i læreplanverket. Tiltaka må vere tilpassa behova til eleven og privatisten så langt råd er.

Tiltaka må ikkje føre til at eleven eller privatisten får fordelar framfor andre som ikkje får tilrettelegging ved eksamen. Tilrettelegginga må heller ikkje vere så omfattande at eleven eller privatisten ikkje blir prøvd i kompetansemåla i fag i læreplanverket. *Der det i kompetansemåla er kravd skriftlege, munnlege eller praktiske ferdigheiter, er det ikkje høve til å leggje til rette eksamen slik at desse ferdigheitene ikkje blir prøvde, når slik prøving er fastsett i eksamensforma for faget.*

Rektor avgjer etter søknad kva for ordningar som skal nyttast for elevar. Avgjerda til rektor er eit enkeltvedtak som kan påklagast til fylkesmannen. **Rektor kan krevje uttale frå ein sakkunnig instans.** Særskild tilrettelegging av eksamen krev ikkje vedtak om spesialundervisning.

Privatistar må leggje fram ein sakkunnig uttale. Fylkeskommunen avgjer kva slags ordningar for tilrettelegging som skal nyttast. Avgjerda til fylkeskommunen er eit enkeltvedtak som kan påklagast til fylkesmannen.

Eksaminasjon og taleflytvansker - oppsummert

- ❖ Elever og privatister skal få tilrettelagt forholdene så de får vist kompetansen sin.
- ❖ Tilretteleggingen må ikke føre til at eleven får en fordel i forhold til andre elever.
- ❖ Tilretteleggingen skal ikke være så omfattende at eleven ikke blir prøvd i kompetansemålene.
- ❖ Som hovedregel, om det er fastsatt at eksamensformen i et fag skal være muntlig, er det ikke mulighet til å søke om fritak for muntlig eksamen.
- ❖ Unntaksbestemmelser: Elever som er fritatt for vurdering med karakter i fag som avsluttes med eksamen, skal ikke opp til eksamen. I grunnskolen kan rektor etter søknad fra foreldre frita elever fra eksamen hvis det er tungtveiende grunner for det (FO § 3-24).

Tilrettelegging ved eksamen og andre vurderingssituasjoner

- ❖ *Utvidet tid eller ingen tidsbegrensning:* Dette reduserer tidspresset og lar eleven få muligheten til å bli vurdert for den kompetansen han eller hun har under den muntlige eksaminasjonen. En tidsbegrensning som gjør at eleven ikke får vist sin kompetanse som følge av taleflytvansker, er i strid med lovverket.
- ❖ *Bruk av språklab eller opptaksutstyr i et lukket rom:* Eleven tar med stikkordsark og får god tid til å ta opp og redigere opptaket.
- ❖ *Audiovisuelt utstyr:* Digital presentasjon eller video med allerede utførte lyd- eller videoopptak blir presentert under eksaminasjonen.
- ❖ *Praktisk medhjelper:* En logopeds tilstedeværelse kan hjelpe eleven til å bruke flytskapende teknikker under eksaminasjonen.
- ❖ *Bruk av manus:* Dette kan hjelpe eleven til å bruke flytskapende teknikker. Manus kan brukes som støtte under hele eller deler av eksaminasjonen. Det er også mulig å tenke seg at eleven kan sende det inn som et ekstra bidrag. Da kan sensor se arbeidet slik det var tenkt å bli presentert.
- ❖ *Muntlig kombinert med skriftlig:* Eleven kan fortløpende få skrive ned ord som det oppstår tidkrevende blokkeringer på. Eleven kan skrive ned hovedpunktene i presentasjonen i ettertid, slik at disse kan vurderes sammen med den muntlige presentasjonen.

Fire fallgruver

1. “Eleven stammer jo ikke, så det er jo ikke noe problem”
  - Den hørbare stammingen er bare en del av taleflytvansken.
2. “Eleven ordlegger seg så rart, så dette blir en lav karakter”
  - Både stamming og løpsk tale kan gjøre at eleven bytter ut ord eller bruker uvant setningsoppbygging. Mange elever med løpsk tale oppfatter for øvrig ikke at det de sier, er uforståelig for andre. Om du som lærer vektlegger taleflytvansken ved vurdering av eleven, er det i strid med paragraf 3-3 i forskrift til opplæringsloven.
3. “Jeg kan jo bare slutte å spørre vedkommende om å svare på spørsmål i timen, så er saken løst?”
  - Tenk heller på hvordan du kan tilrettelegge for muntlige vurderingssituasjoner der alle synes det er naturlig å bidra.
4. “Eleven rekker ikke opp hånda, viser ikke engasjement og unnlater å svare konkret på spørsmål, fleiper og snakker seg bort”
  - Alt dette kan være en del av en unngåelsesstrategi. Snakk med eleven, foresatte, kollegaer eller elevens logoped.

Jon-Øivinds erfaring med norsk skole

Ungdomsskolen

- Samfunnfagslæreren
- Engelsklæreren
- Karakterark med diverse bemerkninger om muntlig aktivitet

Videregående

- Samfunnskunnskapslæreren min
- Norsk læreren min

Fransklæreren min

Løpsk tale

- De første syv årene i levetiden min bare bablet jeg i vei uten at noen helt forsto, men det var kanskje ikke før på ungdomsskolen at jeg begynte å merke selv at det var noe galt

- Det kan gå utover alle karakterene når de bare tror at du ikke er flink. Du er flink til å skrive engelsk, men uttalen din er ikke god nok. Da jeg hadde fransk på ungdomsskolen, fikk jeg høre at uttalen min var grunnen til at jeg fikk dårligere karakterer.

- Jeg kunne jo spurt: Forstår du meg nå? Skal jeg gjenta meg? Men det er så pinlig. Så det blir bare til at det ikke var så viktig likevel. Selv om jeg har kjempelyst til at folk skal forstå meg.

The image shows a screenshot of a news article from the Norwegian newspaper Eftenposten. The article title is "Marie (18) har mye på hjertet, men altfor ofte blir hun ikke forstått" (Marie (18) has a lot on her mind, but she is often not understood). The author is OLE-FREDRIK LAMBERT SEN. The article is dated 29. SEP. 2016 13:03. Below the title, there are social media sharing icons for Facebook, Twitter, and Messenger. A large photograph of Marie Mannes, a young woman with long red hair, is shown smiling. Below the photo, there is a caption: "Trolig er det store mørketall i Norge over hvor mange som sliter med ukjent talefeil. Det vil Marie Mannes (18) gjøre noe med." (Probably there are a lot of people in Norway who struggle with unknown speech errors. Marie Mannes (18) will do something about it.)

Råd til lærere med elever med taleflytvansker

Ha god kontakt med elev, foresatte og logoped om hvordan eleven kan delta i undervisningen. Sett mål og lag fortløpende avtaler.

Snakk med eleven, foresatte og logoped om hvordan dere skal håndtere høytlesning og spørsmål som stilles i klasserommet. Innfør regler i klassen om at alle må rekke opp hånda for å svare og pass på at regelen følges. Slike kommunikasjonsregler gagnar alle.

Se på eleven når du lytter til ham eller henne. Ikke se bort, selv om eleven stammer litt. Vis med kroppsspråket at du lytter. Snakk tydelig, rolig og avspent, på samme måte som du ønsker at elevene skal snakke til deg. Vær en oppnåelig talemmodell. Dette gjelder spesielt yngre elever.

Still gjerne åpne spørsmål med mange mulige svar slik at flere slipper til. Ikke bare spørsmål som tradisjonelt har et svar som er «rett/galt». Vent 5-10 sekunder før du velger noen til å svare. Dette er gode virkemidler for å få samtlige elever til å delta i den muntlige aktivitet i klasserommet.

Ikke fullfør setningen for eleven. Avbrytelser kan gjøre stammingen verre og du kan gjette feil.

Ikke avbryt eleven med å si «ta det rolig», «snakk saktere», «stress ned» og «pust ut». Dersom det å snakke saktere for en person med løpsk tale eller å stresse ned på kommando for en som stammer hadde vært alt som skulle til, så hadde de gjort det allerede. La dem fullføre i fred. Snakk med dem i ettertid.

Ta tak i erting og mobbing som i alle andre situasjoner.

Ta hensyn til eleven, men ikke sykeliggjør eleven eller situasjonen.

Spørsmål?

Kilder

Stamming no(kommer mer info med ny nettside desember 2016)

Lovdata.no

Aftenposten.no

http://www.aftenposten.no/meninger/sid/Marie-18-har-mye-pa-hjertet_-men-altfor-ofte-blir-hun-ikke-forstatt-605579b.html